

УДК 658.8: 339.13.017 (477)

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ТОВАРНИХ РИНКІВ УКРАЇНИ

Я. Карпова-Лаурсен¹, Р. Дудяк²

¹Львівська державна фінансова академія, 79000, м. Львів, вул. Коперника 3

²Львівський національний аграрний університет, 80381, м. Дубляни, вул. В. Великого 1

У статті здійснено моніторинг вітчизняних товарних ринків та визначено рівні їхнього розвитку у контексті розвитку загальнодержавного ринку країни.

Ключові слова: товарні ринки, географічні межі товарного ринку, моніторинг регіональних товарних ринків, рейтинг вітчизняних товарних ринків, рівень диференціації регіонального товарного ринку.

Одним із ключових завдань управління вітчизняними товарними ринками на сучасному етапі є формування комплексу показників, на основі яких можна здійснити усесторонній, об'єктивний моніторинг ефективності функціонування певного товарного ринку чи їх сукупності у географічних межах певної досліджуваної території.

У наукових публікаціях з даної проблематики оцінювання практично всіх соціально-економічних явищ здійснюється через сукупність показників, яка не завжди відповідає вимогам комплексності. У зв'язку із цим багатьма дослідниками розробляються пропозиції щодо формування комплексу показників, на основі яких можна було б здійснити всебічне оцінювання соціально-економічного розвитку досліджуваних явищ та процесів, у тому числі товарних ринків, у географічних межах певної території.

Доцільність комплексного моніторингу зумовлюється необхідністю обґрунтування прийняття однозначних рішень органами виконавчої влади щодо управління товарними ринками регіону (області, держави), що обумовлює актуальність даного дослідження.

Відповідно метою статті є здійснення комплексного моніторингу вітчизняних товарних ринків для визначення диференціації у рівні їхнього розвитку.

Об'єктом дослідження є вітчизняні товарні ринки у географічних межах певного регіону.

В існуючій практиці моніторингу товарних ринків мають місце два способи комплексного оцінювання. Перший спосіб передбачає порівняння комплексу (певної сукупності) показників. Другий спосіб передбачає розрахунок інтегральних показників [1; 4].

У рамках даної статті здійснено оцінювання товарного ринку України у розрізі всіх його областей та Автономної Республіки Крим. Як методичну базу для здійснення такого моніторингу взято до уваги постанову Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2005 року № 263 "Про запровадження моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій". Метою такого моніторингу є забезпечення керівництва певної області оперативною інформацією про ефективність діяльності місцевих органів виконавчої влади з

розв'язання найбільш актуальних проблем розвитку районів та міст [5, с. 124]. І у даному дослідженні цей науковий підхід був адаптований до об'єкта дослідження.

Про особливості самого алгоритму проведення такого моніторингу мова вже йшла у рамках наших попередніх досліджень [2; 3].

Для здійснення такого моніторингу насамперед потрібно визначити сукупність показників, які безпосередньо характеризують товарний ринок певного регіону чи суттєво впливають на його функціонування. У даному дослідженні до уваги було взято такі показники:

- валовий регіональний продукт (ВРП);
- оптовий товарооборот;
- роздрібний товарооборот підприємств;
- середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників;
- рівень зареєстрованого безробіття;
- кількість суб'єктів (ЄДРПОУ);
- кількість об'єктів роздрібною торгівлі;
- кількість об'єктів ресторанного господарства;
- торгова площа магазинів;
- кількість місць на об'єктах ресторанного господарства.

Необхідно підкреслити, що перелік показників може уточнюватися та корегуватися залежно від актуальності того чи іншого показника, а також залежно від мети дослідження у певний період часу. Для забезпечення співставності та об'єктивності оцінки більшість показників було взято до уваги із розрахунку на кількість населення відповідної області, за винятком: середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників та рівня зареєстрованого безробіття.

Моніторинг може проводитися за основними показниками розвитку областей України, міст Києва, Севастополя та Автономної Республіки Крим. Але, у зв'язку із значним розмахом варіації та суттєвим впливом міст Києва та Севастополя на оцінні показники та їх диференціацію, здійснено аналогічну оцінку розвитку регіональних товарних ринків лише для областей України та Автономної Республіки Крим, без врахування результатів функціонування товарних ринків міст Києва та Севастополя.

Оцінка результатів функціонування регіональних товарних ринків України, відповідно до методики, здійснюється у такому порядку.

На першому етапі здійснюється оцінка результатів діяльності для кожного регіону, яка визначається шляхом підсумовування відносних відхилень всіх оціночних показників від їх найкращих значень в інших регіонах за формулою [5]:

$$R_j = \sum_{i=1}^n \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}} + \sum_{i=1}^n \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}, \quad (1)$$

де R_j – сума балів конкретного регіону за всіма показниками;

- X_{ij} – значення i -го показника у j -му регіоні (i = від 1 до n);

- X_{\max} , X_{\min} – максимальне та мінімальне значення показників по всіх регіонах.

Перша частина формули використовується для оцінки за показниками-стимуляторами, зростання яких відображає покращення результатів, (наприклад, оптовий товарооборот, торгова площа магазинів і т. ін.), друга частина – для оцінки показників-дестимуляторів, зростання яких свідчить про погіршення результатів (наприклад, рівень безробіття).

На другому етапі визначається середнє арифметичне суми балів конкретного регіону за всіма показниками за формулою [5]:

$$R_{срj} = \frac{R_j}{n}, \quad (2)$$

де $R_{срj}$ – середнє арифметичне суми балів конкретного регіону за всіма показниками;

- n – кількість показників, за якими проводився розрахунок [5].

При апробації даної методики оцінювання було взято до уваги вищеперераховані показники за 2001, 2004, 2006, 2008 та 2011 рр. функціонування вітчизняного товарного ринку. Отримані середні арифметичні суми балів кожного регіону за всіма показниками $R_{срj}$, за кожен аналізований період наведено у табл. 1.

За результатами розрахунків визначається місце кожного регіону у загальному рейтингу, на основі якого розраховується середнє значення балів за досліджувані роки (табл. 1, рис. 1). Найкращим визнається регіон, у якого середнє арифметичне сум балів має найнижче значення у межах від 0 до 1.

Таблиця 1

Оцінка товарного ринку областей України та АРК

Регіони	Загальна оцінка регіону, $R_{срj}$ (бали)					Середній бал	Загальне місце регіону	Група диферен- ціації
	2001	2004	2006	2008	2011			
АР Крим	0,519	0,534	0,512	0,5	0,57	0,53	9	III
області								
Вінницька	0,746	0,724	0,643	0,708	0,718	0,71	16	III
Волинська	0,517	0,459	0,495	0,566	0,549	0,52	8	III
Дніпропетровська	0,384	0,327	0,277	0,297	0,383	0,33	1	II
Донецька	0,429	0,475	0,413	0,419	0,421	0,43	2	II
Житомирська	0,718	0,673	0,726	0,764	0,818	0,74	20	III
Закарпатська	0,669	0,613	0,699	0,773	0,791	0,71	17	III
Запорізька	0,457	0,451	0,468	0,477	0,551	0,48	7	II
Івано-Франківська	0,721	0,769	0,76	0,809	0,817	0,78	22	IV
Київська обл.	0,561	0,529	0,454	0,429	0,352	0,47	6	II
Кіровоградська	0,641	0,654	0,679	0,684	0,706	0,67	14	III
Луганська	0,741	0,695	0,728	0,717	0,697	0,72	18	III
Львівська	0,448	0,448	0,421	0,482	0,524	0,46	5	II
Миколаївська	0,492	0,521	0,525	0,532	0,609	0,54	10	III
Одеська	0,492	0,444	0,425	0,409	0,434	0,44	3	II
Полтавська	0,51	0,493	0,529	0,568	0,612	0,54	11	III
Рівненська	0,734	0,775	0,754	0,758	0,724	0,75	21	III
Сумська	0,608	0,6	0,66	0,719	0,74	0,67	13	III
Тернопільська	0,841	0,929	0,855	0,834	0,757	0,84	24	IV
Харківська	0,443	0,459	0,45	0,41	0,457	0,44	4	II
Херсонська	0,683	0,639	0,673	0,706	0,714	0,68	15	III
Хмельницька	0,687	0,705	0,751	0,788	0,656	0,72	19	III
Черкаська	0,757	0,78	0,801	0,807	0,853	0,80	23	IV
Чернівецька	0,775	0,852	0,87	0,879	0,847	0,84	25	IV
Чернігівська	0,589	0,599	0,654	0,733	0,706	0,66	12	III

Джерело: побудовано та розраховано авторами на основі даних [2; 6].

Для чіткої диференціації отримані середні значення балів у межах від 0 до 1 нами запропоновано поділити на чотири базові групи і, в наслідок чого, визначати регіони із: високим (I група із середнім балом регіону у межах від 0 – 0,25); добрим (II група із середнім балом регіону у межах від 0,26 – 0,5); середнім (III група із середнім балом регіону у межах від 0,51 – 0,75) та нижчим середнього (IV група із середнім балом регіону у межах від 0,76 – 1) рівнями розвитку товарних ринків [2, с. 77].

Отримана диференціація середніх значень балів (табл. 1, рис. 1), дозволяє визначити те, що практично всі досліджувані регіони за рівнем розвитку належать до

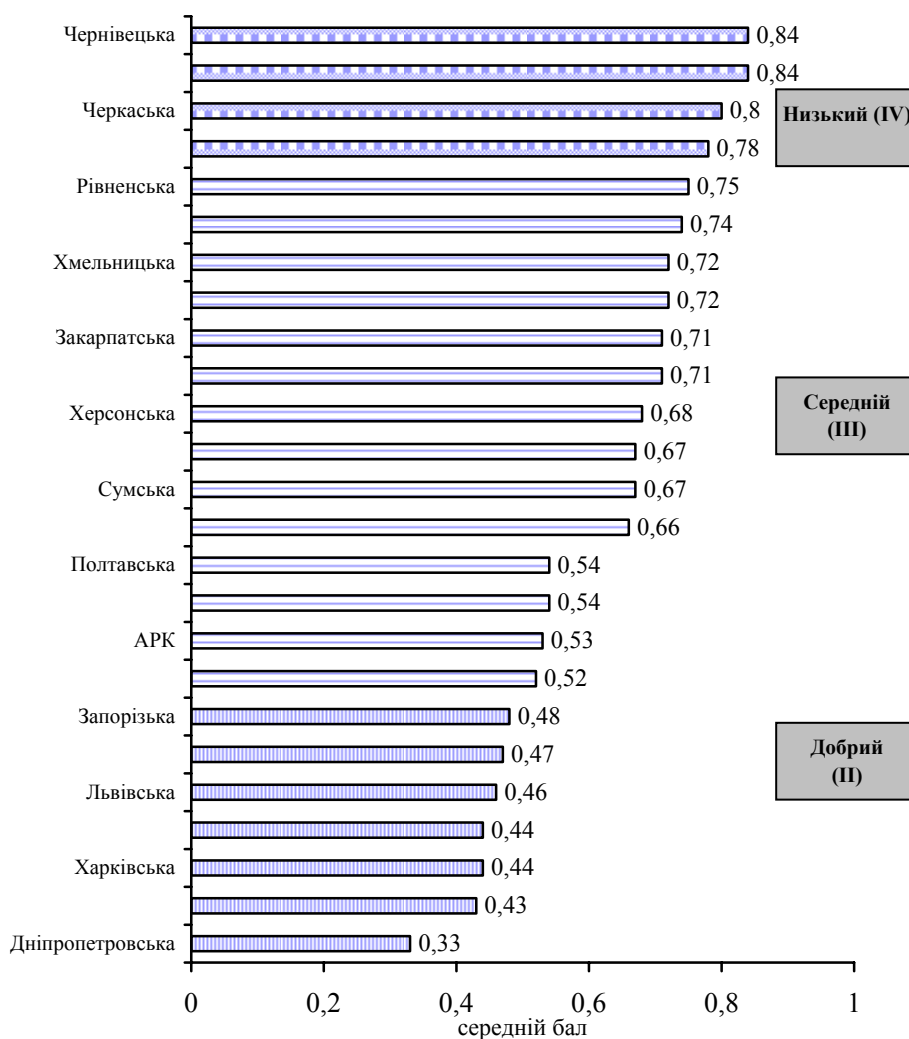

Рис. 1. Оцінка товарного ринку областей України та Автономної Республіки Крим за 2001-2011 рр.

II, III та IV рівня, що свідчить відповідно про добрий, середній та низький рівень розвитку відповідних товарних ринків. Найвищий рівень розвитку товарного ринку

спостерігається лише у містах Києві та Севастополі, які було виключено із даного моніторингу, що було обґрунтовано вище.

Апробований підхід щодо оцінки ефективності функціонування регіональних товарних ринків України дозволяє зробити наступні висновки:

1) отримані результати свідчать про значну диференціацію у розвитку вітчизняних товарних ринків та відображають значний дисбаланс розвитку досліджених регіонів;

2) проведений моніторинг може бути використаний також у контексті аналізу депресивності регіонів та визначенні потенційних можливостей щодо подальшого стимулювання розвитку регіональних товарних ринків у контексті розвитку загальнодержавного ринку країни;

3) запропонований підхід може застосовуватися як складова частина системи прогнозування і планування у рамках національних, галузевих чи регіональних програм з метою розв'язання найважливіших загальнодержавних проблем у сфері торгівлі та задоволення потреб населення.

1. Карпова Я. Ю. Інтегральне оцінювання ефективності функціонування роздрібно-товарного ринку України / Карпова Я. Ю. // Вісник Львівської державної фінансової академії. – № 19. – Львів: Львівська державна фінансова академія, 2010. – С. 73 – 80.
2. Карпова Я. Ю. Перспективні напрями формування системи управління товарними ринками на основі концепції маркетингу в Україні : [монографія]. – Львів : Сполом, 2011. – 176 с.
3. Карпова Я. Ю. Моніторинг диференціації регіональних товарних ринків України: теоретичний аспект / Карпова Я. Ю., Дудяк Р. П. // Вісник Львів. у-ту. Сер. екон. – Львів : Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – Вип. 47. – С. 202-206.
4. Побурко Я. О. Основи організації регіональної статистики / Побурко Я. О. – Львів : Ін-т регіональних досліджень, 2004. – 196 с. – (Ін-т регіональних досліджень НАН України).
5. Постанова Кабінету міністрів України від 6 квітня 2005 року № 263 “Про запровадження моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з титул. екрана.
6. Статистичний щорічник України за 2011 р. / під ред. О. Г. Осауленка. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2012. – 558 с.

REGIONAL DIFFERENTIATION OF COMMODITY MARKETS IN UKRAINE

Ya. Karpova-Laursen¹, R. Dudyak²

¹*Lviv state financial academy, Kopernuka Street 3, Lviv city, UA – 79000, Ukraine*

²*Lviv national agrarian university, V. Velykogo Street 1, Dublany city, UA – 80381, Ukraine*

The article is monitoring domestic commodity markets and levels of their development in the context of the national market.

Keywords: commodity markets, the geographical scope of the commodity market, monitoring of regional commodity markets, ratings domestic commodity markets, the level of differentiation of the regional trade market.

ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ ТОВАРНЫХ РЫНКОВ УКРАИНЫ

Я. Карпова-Лаурсен¹, Р. Дудяк²

*1 Львовская государственная финансовая академия
79000, г. Львов, ул. Коперника 3*

*2 Львовский национальный аграрный университет
80381, г. Дубляны, ул. В. Великого 1*

В статье проведен мониторинг отечественных товарных рынков и определены уровни их развития в контексте развития общегосударственного рынка страны.

Ключевые слова: товарные рынки, географические границы товарного рынка, мониторинг региональных товарных рынков, рейтинг отечественных товарных рынков, уровень дифференциации регионального товарного рынка.